

črto za končni obračun in povedali: to je končano. Tako se borimo med podrtinami, z egoizmom in t. zv. moralo, namesto da bi gradili.

Avtorica ne pokaže dovolj jasno ta razvoj, sicer pa to ni bila njena naloga. Tem bolj določno pa postavi pred matere smoter in nalogo vzgoje, da bo naraščaj, ki prihaja, bolj pripravljen za delo in novo bodočnost. In tu moramo postaviti antitezo avtorici, ki pravi: dostop v poklice naj nam omogoči volilno pravico. Ne, mi hočemo volilno pravico, da nam omogoči delo, ki bo res osvoboditev žene in človeka, delo, ki bo oplojeno z etiko, delo, ki nam ne bo ovirata tudi za naš naravni klic materinstva, ki ga nočemo zavreči, niti postaviti kot nekaj drugovrstnega.

5. Veliki poljski pedagog dr. Pjontek je nekoč napisal o vzgojni reformi: „Vprašanje moderne vzgoje veliko zahteva od učitelja in staršev. Ni dovolj, da ima le učitelj pred sabo vzgojni ideal in da ve, kako ga bo dosegel. Treba je, da tudi starši spoznajo svoje naloge, ker bo sicer vzgoja obtičala prav na njih. Zato je treba pedagoških knjig in to knjig, ki bodo dostopne širokim slojem, ki jim bodo osvetlile vzgojna vprašanja.“ Tej potrebi delo ge. Vodetove popolnoma ustreza.

Kaže sicer, da se naša inteligenca ne zaveda pomena takih knjig, ki nudijo ljudstvu v izbrani obliki nekaj, kar si lahko osvoji, česar se lahko oklene kot svoje lastne vere in prepričanja. Bilo bi nam ljubo, če bi ne bilo treba smatrati kot dokaz tega tudi založnico knjige. Toda res je čudno, da se med številnimi založbami in ženskimi društvi ni našlo niti eno, ki bi izdalo to knjigo. Tako je izšla v založbi žene in doma. Številne strani oglasov pričajo še tu o reklamnem podjetju založnika. Čeprav tvorita dva dela knjige enoto, je tisk druge veliko manjši, prav tako tudi rob pri straneh, kurziva je zamenjana z razprtim tiskom, oblika knjige je prav tako različna itd. Tega bi ljubitelji lepe knjige ne smeli dovoliti, ne glede na to, da je tak način izdaje profaniranje ideje, ki jo delo predstavlja. Upamo, da bo tudi ta primer pokazal našim založnikom in ženskimi organizacijam napako, ki so jo zagrešili, in da bodo prenehali s pristranskim vrednotenjem.

Zlata Pirnat.

Politični obzornik

Človek sredi svetá

Spoznati in ljubiti svojo majhno usodo, vključeno v veliko nujnost, to je že tvorno dejanje, dejanje svobode. Usoda človeka je, to doseči.

Waldo Frank.

Usoda ne odgovarja človeku na nobeno vprašanje, temveč le sprejema njegove odločitve.

Konrad Heiden.

Poslej se leto 1918. ne bo omenjalo, ne da bi pri tem pomislili na leto 1938. v katero se je izteklo pred 20 leti začeto in mnogo obetajoče razdobje. Prav danes se zavedamo vse usodnosti tega, da leto 1918. ni ostalo trajno zvezano z letom 1928., ko so se zastopniki vseh držav svetá podpisovali v Parizu pod slovesno pogodbo, da se odpovedujejo vojni. Slutnjo velike prihodnosti, v katero je človek véroval, je nadomestila bojazen strašnega poloma in razdejanja. Manj ko kdaj vérujejo ljudje danes v novi svet.

Vendar se je treba dvigniti nad trenutke razočaranja in poraza, ki smo ga doživeli, in pogledati stvari s širšega vidika: primerjati smotre, ki so gibali narode, in gesla, ki so jih proglašali njihovi voditelji v teh desetletjih, s svetom, kakor se je v resnici urejal, in presoditi, kaj bi bilo človeštvo moglo in moralo napraviti, da bi napredovalo in se približalo prihodnosti, ki si jo je želelo. Táko premišljanje bi nas utegnilo privedi do spoznanja, da je bilo nekaj nápak začeto, da so ljudje živeli v iluzijah, ki so jih odtegnile stvarnosti, takó da je dobil svet čisto drugačen obraz, ker so ga delali ljudje, ki so bili daleč od velikih idealov — pa tudi od iluzij.

Leto 1918. smo z letom 1848. kaj radi označevali kot dopolnitev leta 1789. zaradi uveljavljanja demokratičnega načela tudi v narodnostnem pogledu. Gotovo je bilo to ocenjevanje preveč optimistično. Kajti 130 let po francoski revoluciji so bila nasprotja v družbi in v človeku že neprimerno hujša in bolj zavotana, da bi bila zadoščala za osnovo družbena shema leta 1879., dopolnjena le z narodnostno razčlenitvijo. Takrat samostojni meščan, ki je postal odločilna politična sila, se je lahko zavedal svoje veljave in se čutil trdnega v svetu, v katerem je živel in ki ga je resnično vladal. Bile so dane socialne osnove za ostvaritev meščanske demokracije s spoštovanjem svobode meščana. V razmerju do njega se je bilo tudi lahko opredeliti nastajajočemu sloju delavstva, ki ni bilo udeleženo pri vladanju in upravljanju svetá. V nadaljnjem razvoju pa se je razmerje družbenih sil zamotalo in ni bilo več mogoče videti preproste sheme razredne družbe. Nastala je prava družbena hierarhija s številnimi stopnjami odvisnosti, v katerih se je znašel tudi velik del nekoč samostojnih meščanov, dasi so še ostali pravno uvrščeni med zasebne lastnike.

Vsem tem ljudem, katerih življenje je bilo vključeno v družbeno dogajanje in postalo odvisno od družbe, se je moralo izpremeniti tudi psihološko razmerje do svetá. S tehničnim napredkom so bile obvladane naravne sile, ki so prej takó vezale človeka, da je v idejni svet boga, ki vlada nad svetom, vključil tudi družbo. Zdaj pa je postala družba tista sila, ki je zlasti prebivalstvu v mestih merila in odločala življenjsko usodo. Stari miselni svet pa se je začel podirati. Področje prepričanja in vesti, ki so ga prvi kristjani ločili od države — tedanje najvišje vrednote in so ga potem ljudje stoletja varovali véri v druge, višje vrednote, ki pa so bile zdaj nad tem svetom, je ostalo nenadoma prazno. Treba je bilo najti v človeku, v družbi sámí ideale, ki bodo posvečali človekovo življenje. Treba je bilo na novo rešiti vprašanje človekove svobode, ki se je zastavilo v novi obliki, in nadomestiti občutek odvisnosti in nemoči z zavestjo suverene vlade, ki razumno odloča v svetu.

In k vsemu je človek občutil nad seboj novo silo — državo. To ni bila več stara liberalna država, ki se je omejevala na varovanje obstoječega redu in proglašala le politična načela v najožjem smislu. Nastajala je nova država, ki je razširila svoje področje tudi na gospodarsko, prometno in socialno uveljavljanje. Težišče oblasti se je preneslo od zakonodajnih organov, ljudskega zastopstva, na upravne organe. S tem je moč in oblast države silno zrasla in ustvarjena je bila nevarnost, da zajame nova država v imenu kake višje ideje, ki bi se postavila nad posameznika, vsega človeka in ustvari novo totalitarnost.

Spričo tega je nastalo vprašanje novega razmerja do države, njene preureditve, novih načinov političnega dela v službi istih idealov, ki živijo in gibljejo človeštvo že toliko sto let. Izravnati je bilo razmerje med družbenima elementoma kot sta narod in razred, ki sta prišla v nasprotje v meščanski demokraciji. Toda ne moreta se izključevati v demokratični ureditvi, ki sloni na osvoboditvi vseh elementov, kateri res sestavljajo posamezen narod. Samo na teh temeljih

bi se bila mogla vzdržati nova mednarodna organizacija in postati varuh svobode, pravičnosti, človečnosti.

Ali je bilo to težko videti pred 20 leti? Mordà. Toda danes čutimo vse posledice dejstva, da ni bilo rešeno prav nobeno nakazanih osnovnih vprašanj. Država je v nekaterih delih stare Evrope postala tista sila, ki je še bolj potlačila človeka in udušila zadnjo njegovo svobodno misel. Postala je organ tistih družbenih sil, ki so se dvignile nad večino prebivalstva in jo potisnili v svojo odvisnost. Ta država naj bi napolnila duhovno odvisnost človeka in se mu vsilila, vtelešena v osebi in volji voditelja, kakor v antičnem svetu kot najvišja vrednota, v katero naj véruje. Brez pomena je razločevanje, ali je država sama to novo božanstvo ali pa je država le konkretizirana ideja naroda ali plemena kot najvišjega božanstva. Zdelo se je že, da se suverenost države omejuje s tem, da se postavlja v službo višje oblasti — človečnosti, ki edina more vezati in družiti v skladno življenjsko celoto in uravnesiti človeka v znamenju življenjske enotnosti. Toda v resnici smo doživeli, da se nam hoče življenje nasilno poenotiti v znamenju nečesa, kar je le del celote. Danes smo priča, kakó se to vrši ne le nad posamezniki, temveč tudi nad narodi. S tem je bila pregnana tudi misel mirnega sožitja narodov.

Prav Franciji je 150 let po njeni veliki revoluciji pripadla vplivna in odločilna vloga pri novem urejevanju svetá ob koncu vojne. Pri tem ni uspela, pač zató, ker se ni lotila bistvenih vprašanj, katerih rešitev je pogoj za resnično novi svet. Sile, ki bi bile lahkó odločile drugače v Franciji sami in drugod, navzlic svoji številnosti in organiziranosti niso bile politično razvite. Delavske stranke je ohromila njihova shematična doktrinarnost. V svoji vdanosti idealu nove družbe so često odklanjale vsako zvezo z danim svetom, bile v svoji sodbi do konca negativne in pri tem tudi politično pasivne, ne da bi razumele, da je treba zgrabiti stvari, kakršne so. Slednje meščanske stranke pa so ostale navezane na stare meščanske ideale, dasi je bil položaj tega sloja že zeló podoben položaju delavstva, brž ko je postala bistvena značilnost odvisnost, o kateri smo govorili. Spoznanje tega dejstva bi terjalo koordinacijo politične dejavnosti med obema, kar bi bilo prva osnova za osvoboditev človeka. V resnici pa sta bila ta dva sloja sprta med seboj in politizacija se je pri obeh v bistvu izčrpala v boju za gospodarske in socialne koristi; kulturno-politični principi svobode, demokracije, mednarodne solidarnosti pa so dejansko ostali abstrakcija. Kajti pojmovali so jih na isti ravnini z drugimi gospodarskimi in socialnimi načeli, pri katerih je odločilno merilo egoistični interes posameznika ali socialne skupine. Sevèda imamo že v primeru eksistenčnega boja skupin v medsebojni pomoči in solidarnosti elemente nadosebnega, človeškega interesa. In prav te elemente je treba razviti in dvigniti v odločilno politično vzpodbudo, ker edini morejo ustvarjati nove, višje in naprednejše oblike človeškega življenja.

S tem pa postane politika področje višjega etičnega pojmovanja in razumskega delovanja, ki se dvigne nad preprosto, časovno in prostorno omejeno dejavnost v znamenju neposrednega vzroka in posledice v obrambi zgolj lastnega obstoja. V tistem trenutku, ko je človek doživel idejo skupnosti — naroda, človeštva, na katero ga v preteklost in prihodnost veže nekaj, kar je nad njegovim dnevnim življenjskim interesom, je dobila politika tudi višjo vsebino kot je zgolj vprašanje oblasti. To etično pojmovanje, ki mu dajejo vsebino absolutne abstraktne vrednote, pa ostane prazno in mrtvo geslo, če ni vsak trenutek, ki ga živimo, v znamenju aktivizma razumskega političnega napa, ki hoče premagati dane ovire in približati človeka idealnemu smotru. Bistveni element tega stremljenja je

kultura ali po Bougléju civilizacija: „Ideja civilizacije vključuje idejo višje kulture, ki ne dopušča prostora golim nagonom in ki presega skrb za materialne interese.“

In Bouglé ugotavlja, da so prav Francozi razširili narodno kulturo v mednarodno, ko se je njihovo čustvovanje izoblikovalo v prepričanju, da so z lastno osvoboditvijo izvršili samó začetek svoje naloge: osvoboditi ves človeški rod. Ta misel, ki je rezultat dolgega zgodovinskega in miselnega razvoja v Franciji, se zdí, se je v resnici dotaknila zavesti vsakega Francoza. Zató ni slučajno politično gibanje, ki se je sprožilo v Franciji pred tremi leti in obetalo nasproti silam, ki so se v znamenju totalitarnosti in hegemonije utrjevale v Evropi, ustvariti nekaj novega na osnovah človekove svobode. Zdelo se je, da to gibanje hiti popravljati, kar ni bilo storjeno leta 1918. Politične sile so se prečistile in okrepile ter se na novo stvorile, slednjič je bilo doseženo sodelovanje med vsemi delovnimi sloji. Človek, ki je z negotovim korakom hodil po svetu, je že začutil trdna tla pod seboj, se zavedel svoje veljave in iskal novih pogledov na svet in človeka, ki mu naj bo edinemu posvečeno njegovo stremljenje in prizadevanje. Ko so pristopili ljudje, posvečeni kulturnemu in duhovnemu delu, smo čutili, da raste to gibanje v visoko kulturno dejavnost. Mordà je najbolje izrazil čustvovanje tudi svojih francoskih tovarišev ameriški književnik Waldo Frank, ko je rekel: „Nam umetnikom pripada naloga, da dvignemo v zavest in spravimo v gibanje občutke organske enotnosti življenja, občutek svetosti življenja, občutek osebnosti — žarišča, v katerem odseva vesoljni svet in iz katerega se pogloblja vest, odgovornost in ljubezen.“

Toda če bi bili takrat, po prvih mesecih, dobro pregledali tok novega gibanja, bi bili že spoznali, da je obstalo. Mordà bi bili videli, da francoski človek ni šel do konca kot njegov tovariš v sosedni južni deželi, ko se mu je zastavljalo vprašanje: „Zakaj sem vendar na svetu?“ Takó se sprašujejo že toliko let milijoni po vsem svetu v tistih urah, ko se osvobodé stroja, ki mu strežejo, kajti saj ne morejo biti prepričani, da delajo zgolj za to, da telesno živijo. Zdi se pa, da se je tudi francoski človek ustavil pri odgovoru, da mu mora svet nekaj dati. Ni občutil in toliko razmislil, da bi si bil rekel, da je nekaj dolžan svetu. Tradicija francoskega civilizacijskega poslanstva se ni prerodila v zavestno politično silo, ki bi utegnila preobraziti svet, človeka duhovno osvoboditi in dvigniti, mu prevrednotiti življenjske smotre in ustvariti nov red na osnovah svobodne človeške osebnosti.

To je po našem mnenju jedro današnje krize ne samó pri Francozih, temveč domala pri vseh narodih. Le toliko tragičnejše je to dejstvo pri Francozih, ki so svetu že nekaj dali in so odrekli v času, ko je svet spet toliko pričakoval od njih. Gotovo pa smo preveč pričakovali in si s tem sami povečali občutke razočaranja. Skoraj nismo mogli pomisliti na to, da smo vsi po vsem svetu tudi dolžni nekaj napraviti in ne le čakati rešitve zdaj od zapada zdaj od vzhoda.

Ko je pred sklepom minulega leta Jules Romains bridko obžaloval razvaline stavbe, o katerih smo sanjali pred 20 leti in še pozneje, je zaskrbljeno vprašal: kaj zdaj in kam? Presenetil nas je in tuj nam je bil njegov poziv, naj Francozi pustijo svet, ki ga niso znali preurediti, in naj se posvetijo sebi, svoji domovini in svojemu imperiju. Na tem koščku svetà naj ustvarijo tisto, kar jim ni uspelo, ko so odločali v Evropi. Ta imperij bo po mislih Romainsa čisto drugačen kot so drugi, ne bo slonel na egoizmu in sili, ne bo v nasprotju z ideali človečnosti, ki jim ostanejo Francozi slej ko prej zvesti. Kakor da se je izgubil Romains med miselnimi nasprotji — in vendar odseva iz njih duh, ki je še ostal na dnu. Ali bo ta duh kdaj razgrnil nasprotja, v katerih tava danes? Mordà bo, mordà tudi ne. Vendar je res, da se je francoski delavec v zadnjih mesecih zamislil in se približal

celotnemu pogledu na svet, v katerem nista Praga in München neke daleč od nje-govih mejâ. Danes vidi senco septembrskih dogodkov že v središču svoje domovine in pod vtisom tega spoznava, da je napačen zgolj načelni in zato pasivni pacifizem. Biti moraš takó močan in delaven kot tisti, ki nekaj podira, če hočeš preprečiti razdejanje.

Človek, ki danes blodi sredi svetâ, išče sebe, svojega sočloveka, načina, kakó bi mogel z njim delati za vrednejše življenje. K temu stremi človeški duh že dolga stoletja in navzlic vsem porazom ni véra v to nikdar umrla, dà, bila je udušena, umrla ni nikdar. Tudi danes ne. Mordâ pa bo naš čas zaznamovan po tem, da se v njem poleg nikdar izumrle vére polagoma oblikuje nov element, ki nam bo poroštvo, da bo véra tudi uresničena: v politiki se začinja živo in tvorno razumsko snovanje in se kakor véra razteza čez čas in prostor, ki ga more obseči naše individualno življenje — v daljno prihodnost novega človeškega veka. „Ali v kratkem ali šele po nekaj rodovih, jutranja zarja bo gotovo prišla... Družba bo končno izprevidela, da je zemlja, ki ji človek dolgo ni znal vladati, zrela za zlati vek“, je z globoko véro dejal G. A. Borgese, eden tistih, ki daleč od svoje domovine blodijo po svetu. Toda dotlej moramo prav vsi varovati tisti skrivni kotiček svoje misli, ki nam je ne sme nihče vzeti, da bo ob svojem času oživila v dejanje in resničnost.

Albert Kos.

Likovna umetnost

Umetniške izdaje

I.

Ilustrirana knjiga je bila v dobi slovenskega predvojnega impresionizma redka stvar, še bolj redek pa umetniški ilustrator. Najvišjo stopnjo naše knjižne ilustracije je tedaj ustvaril Gvidon Birolla, ki se je pa popolnoma odrekel slikarstvu in tako se je pojavilo po vojni, ko je duhovna stiska rodila novo grafiko, večje število mladih začetnikov, ki pa vkljub obsežni produkciji niso mogli ustvariti tipa slovenske lepe knjige. Poizkusov je bilo mnogo, med njimi tudi zelo posrečenih, toda notranje razkrojeni čas, ki je zanikal formo v celoti, ni našel miru za dozorelo kulturo, brez katere ni lepe knjige, pa naj bo ljudska ali pa „bibliofilna“. Kasneje so se naši arhitekti precej pečali s knjigo, toda pravega formalnega življenja ji tudi oni niso mogli vliti. Bilo je nekaj lepih dejanj, katerim so pa naglo sledila manieristična pretiravanja, zrasla na neorganičnem telesu povojne slovenske knjižne grafike. Iz vse žetve bodo obdržale trajno vrednost le nekatere Jakčeve lesorezne ilustracije, ki so pognale svoj dehteči cvet na kongenialnih pesniških tleh Alojza Gradnika, ter grafični cikli Maksima Sedeja, ki je posegel v sodobno življenje in ostal osamljen s svojimi socialnimi doživetji.

V zadnjih letih, ko je ilustracija omejena skoraj le na otroško knjigo in na ljudsko slovstvo, je izšlo nekaj ilustriranih del, ki jih je treba zabeležiti kot važne pojave naše knjižne kulture. Kakor je pri nas vse umetnostno ustvarjanje neenotno in odvisno od ideologij in gesel, tako so tudi te knjige različne po namenu in obliki ter veljajo le kot posamezna dejanja.

V Akademski založbi, ki je z vztrajnim delom v tiskarski grafiki dosegla najskrbnejšo opremo slovenskih knjig, je izšel Župančičev prevod Puškinovega Carja Saltana. Precizno pisana pravljica v prelestnih verzih, ki se naslanjajo na rafinirano dikcijo narodne pesmi, je morala roditi željo po izdaji, ki bi bila po svoji obliki in okrasu trajnejšega umetniškega pomena. Založba ji je oskrbela močan